

IZZIV ZA USTVARJALNOST

KRISTINA ŠAMPERL PURG

Na prvi pogled gre za zelo poetičen naslov, ki pa opredeljuje dolgo trajno, izredno zahtevno in predvsem vsestransko ustvarjalno delo tako na področju arhitekturne, konservatorske in gradbene stroke, kot pri pridobivanju sredstev v današnjih ekonomsko in politično zahtevnih časih.

Obnova minoritske cerkve na Ptuju je en člen v takoimenovani PTUJSKI TROJKI, projektu, ki obsega še dva člena in sicer: predstavitev in modernizacijo poštnega poslopja, ter obnovo Malega gradu za potrebe Ljudske in študijske knjižnice Ptuj. Ta veliki in dolgoročni projekt meddržavnih razsežnosti je že dobil zeleno luč v usmeritvah občine Ptuj, ko so bile februarja 1992 potrjene dogoročne usmeritve na področju kulture. Vsi trije člani ptujске trojke, oziroma podprojekti so že v teku, vendar v različnem obsegu in z različno dinamiko.

V tem prispevku nas zanima predvsem obnova minoritske cerkve, razlogi zanjo in kje

smo s temi prizadevanji v sedanjem trenutku. Da bomo lažje razumeli obsežnost in pomembnost projekta, si oglejmo, kdo so sploh minoriti ali manjši bratje, nekaj zgodovinskih podatkov o minoritskem samostanu na Ptuju ter osvetlimo njihovo vlogo v našem mestu in v širšem srednjeevropskem prostoru. Pomen minoritov se kaže predvsem pri soustvarjanju bogate ptujске zgodovine, ki uvršča naše mesto med kulturno in ekonomsko smetano srednjeveške srednje Evrope. Prizadevamo si, da bi Ptuj tudi danes in predvsem v bodoče zopet postal mesto na križišču evropskih poti. Uspešnost izvedbe projekta Ptujška trojka bo potrditev naših usmeritev.

O minoritih včeraj je na voljo 450 strani obsegajoči Zbornik razprav,¹ ki je izšel ob njihovi 750 letnici, o minoritih danes pa govori poleg obsežne literature še publikacija Mir in dobro, ki je prav tako izšla v tem času.²

In še o minoritih z besedami dr. Jožeta Mlinariča:

Baročna fasada minoritske cerkve in Marijino znamenje

»Sedemstopenetdeset let mineva, odkar so Frančiškovi sinovi prišli na Ptuj, sinovi tistega Frančiška, ki že skozi stoletja velja za enega najbolj globokih duhov, preprost v svoji zunanjsčini in delovanju, toda bogat po svojem

Glavni oltar v nekdanji minoritski cerkvi

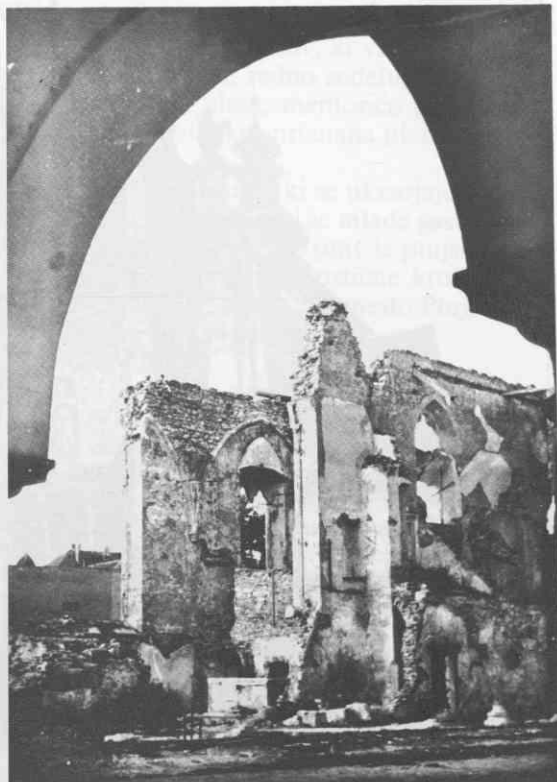
duhu in notranjosti... v svojo skupnost je privabil velike in male, premožne in revne, neizobražene in ljudi visokega znanja, da so sledili njegovemu zgledu in hodili po poti evangeljskega uboštva... In že nekaj let po Frančiškovi smrti (+ 1226) so se njegovi sinovi naselili tudi v naših krajih: V Trstu, Gorici, Ljubljani, Celju, na Ptuj, v Mariboru, Beljaku, Volšperku. Vstajali so opolnoči, prepevali hvalnice Gospodu, oznanjali veselo vest evangelija, pridigali božjo besedo in molili za časno in večno srečo ljudi. Postali so čuvarji grobov svojih ustanoviteljev in dobrotnikov. Prijeli so za pero in prepisovali besede drugih, pa tudi lastne misli prelivali v knjižno posodo. Skrbeli so za lepoto božje hiše in samostana. Bili so umni gospodarji na svoji zemlji.«³

Natančne letnice prihoda manjših bratov v naše mesto ne poznamo. Ohranjene listine in stavbna zgodovina govorijo o drugi polovici 13. stoletja, toda v tem času je stavbni kompleks že bil formiran: manjši bratje so morali priti prej. Mnogokrat uporabljena letnica njihovega prihoda, leto 1239, ni ne potrjena in ne v celoti ovržena. Kakorkoli že, od 13. stoletja dalje so manjši bratje gradili mogočni minoritski samostan, ki je imel razen cerkve z

najlepšo baročno fasado, refektorija z dragocenimi freskami in knjižnice tudi zaenkrat najstarejše znane vinske kleti na Ptuj. Bil je lastnik obsežnih posesti, gozdov in predvsem vinogradov. Pozitivni odnos samostana do izobraževanja je pripomogel, da samostan ni bil ukinjen v času reform Jožefa II. Slovensko zadržanje patrov v 19. stoletju je pomembno pripomoglo k oblikovanju slovenske narodne zavesti v našem mestu in njegovi okolici. Samostan je bil tesno povezan tudi z društvenim življenjem (čitalnica, pevski zbori, igre,...). Drugo svetovno vojno je pričakal še v slavi proslave 700. obletnice samostana.

Sledila so izseljevanja manjših bratov predvsem na Hrvaško, refektorij je bil spremenjen v plesno dvorano, Marijin steber na trgu pred cerkvijo je bil odstranjen in ob koncu vojne je bila porušena minoritska cerkev. V kup kamnja je bila spremenjena najlepša baročna fasada, redke primer zgodnjegotske arhitekture, gotski kipi, priče domače baročne mizarске obrti in prvovrstna baročna kiparska dela Jožefa Strauba.² Od porušene cerkve je ostal prezbiterij v celotni višini stranskih sten, slavaločna stena s slavalokom pa je bila podrtá... Minoriti, ki so se po vojni počasi vračali, so prišli v izropan samostan in v porušeno cerkev. S pomočjo vernikov so pričeli odstranjevati ogromne količine »gradbenega materiala«. Bogoslužje so opravljali kar na dvorišču. Pričela so se prizadevanja za obnovo cerkve,

Porušena minoritska cerkev na Ptuj – 1945

sledile pa so tudi zaplembe njihovih posesti, gozdov, nacionalizacija, zapori in podobno. Kljub temu pa je že decembra 1945 gvardijan samostana p. Marjan Gojkošek poslal prošnjo verski komisiji pri SNOS-u v Ljubljani za denarno pomoč pri reševanju porušene cerkve in za obnovo znamenite gotske cerkve sv. Petra in Pavla.⁶ Sredstva sklada so bila izčrpana – žal. Leta 1947 Zavod za spomeniško varstvo Ljubljana ni dovolil rušenja prezbiterja in je določil, da je preostalo gradivo potrebno odbirati. Prizadevanja za obnovo so se nadaljevala, vendar so bila leta 1964 izničena, saj je bila odobrena na mestu porušene minoritske cerkve lokacija nove pošte, ker »nihče ni obvestil pristojnih občinskih organov o želji in nameri obnove cerkve.«

Ob 1900-letnici našega mesta, leta 1969, je bil obnovljen prezbiterij, ki je bil ob koncu 80-ih let spremenjen v bogoslužni prostor, obnovljena sta bila knjižnica in samostan kot celota. Ob 750-letnici samostana je bila ponovno izražena želja stroke in vernikov, da Ptuj dobi minoritsko cerkev. Pobuda patrov minoritov je bila potrjena s sklepom Izvršnega sveta Skupščine občine Ptuj v letu 1991 in nato še s sklepom vseh zborov skupščine v letu 1992. Oblikovati se je začel projekt obnove minoritske cerkve na Ptujju in sicer kot projekt nacionalnega pomena.

Oblikovana so bila delovna telesa, ki so že posredovala idejo v širši slovenski prostor in v sosednje dežele (Alpe-Jadran). Tik pred izidom je promocijska publikacija z naslovom Minoritska cerkev na Ptujju – včeraj, danes, jutri, finansirana iz občinskih in samostanskih sredstev. Z njo želimo predstaviti problematiko obnove in hkrati vzpodbuditi čim širši krog ljudi, da bi s svojo ustvarjalnostjo in procljivostjo pripomogli k izpeljavi zgodovinske odločitve in da bi ta odločitev bila opredeljena kot dejanje kulture mlade države Slovenije.

V letu 1991 je bila organizirana okrogla miza, ki naj bi razrešila dilemo, ki se je često porajala in sicer:

- ali obnova minoritske cerkve
- ali svobodnejši pristop.

Na okrogli mizi se je tehtnica nagnila v korist obnove – anastilozne. vendar predvsem arhitekturna stroka želi razrešiti dilemo z mednarodnim razpisom, ki bi pokazal sposobnosti ljudi našega časa, umetnostnozgodovinska stroka je razdeljena, restavratorska se nagiba k rekonstrukciji, predstavniki UNESCO, ki so obiskali Ptuj v letu 1989, pa so razmišljali le o rekonstrukciji. Vse navedene dileme se vrtijo okoli fasade in bi naj dobile rešitev in verifikacijo le-te ob predstavitvi promocijske publikacije. Obnova cerkvene ladje naj bi bila v skladu z minoritskim kanonom – preprosta ravno stropna ladja. Prezbiterij že stoji, čeprav nekoliko okrnjen.

Dejstvo, da stoji prezbiterij, in da stoji tudi ves ostali samostanski kompleks, ki narekuje tudi mere bodoče cerkve, bosta snovalca bodoče cerkve vklenili v danosti, ki jih bo moral upoštevati, če naj Ptuj z obnovo cerkve dobi poleg bogoslužnega prostora nazaj tudi enkratno podobo Minoritskega trga, kot enega od biserov v 2000 let starem mestu.

OPOMBE

1. Minoritski samostan na Ptujju 1239-1989 Ptuj-Celje 1989, Mohorjeva družba Celje. — 2. Mir in dobro – slovenski minoriti danes, Ljubljana – Sostro 1989, zbral in uredil p. Janez Šamperl. — 3. Dr. Jože Mlinarič, Minoritski samostan na Ptujju 1239-1989, Ptuj – Celje 1989, str. 13-14, — 4. Dr. Jože Mlinarič, Zgodovina samostana od ustanovitve do 1800, str. 55, glej opombo 1. — 5. Dr. Marijan Zadnikar, Umetnostnozgodovinski pomen in usoda samostanske cerkve, str. 276, glej opombo 1. — 7. Ibidem, str. 195.

